

Süküskuu
1. päiv
2016

Nummõr
18 (368)

Leht mass 0.50€

UMƏ LEHT

VANA VÕROMAA RAHVA UMAN KEELN LEHT

**Nõlvaku Kaie:
illus jutt, sant kaup**

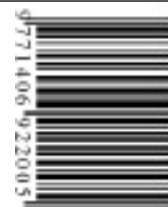
Kae lk 2

**Hää oppaja om
süamega oppaja**

Kae lk 3

**Ruitlanõ kirotas
esäs olõmisõ vaivast**

Kae lk 4

Uma Leht sai vahtsõ kodolehe

Uma Leht kodoleht internetin (www.umaleht.ee) om no vahtsõnõ.

Umma Lehte saa lukõ nii arvutist ku telefonist.

Meeleperäst Uma Leht luku saa jaka sõpruga Mofovihun (Facebook), otsi arhiivist vanno juttõ ja õkva kodolehe päält Umalõ Lehele kirja saata.

Uma Leht vahtsõ kodolehe tekk Margi Martin.

UL

Helü laulukoori nimes

ALLASÕ TIIA

E Studio kammõrkoori nimi om seost sügüest Helü, edimäne kõrd laulõtas vahtsõ nime all Muhu saarõ pääl 24. süküskuul.

Koori dirigent Josingu Küllike kõnõl, et 70 nimekandidaadist jäi sõgla pääle kolm. A naidõ seen olõ õs Hellü, tuu käve viil manu koori laulja Pelisaarõ Kadri. «Lõpus hääletimi ja kohal olnust 30 lauljast 25 olli Helü puult.» selet koorijuht.

Tä ütõf, et kaaluti ka nimmi Kõla ja Heli, a Helü tundu süvämb ja mitmõhelüidsemb.

«Inämbüs mi lauljist omma Lõunõ-Eesti juuriga, a seo nimi miildüs ka mi saarlaisist lauljilõ.» ütõf Josing.

E Studio kammõrkoori lei Lokko Külli 2004. aastagal, 2012. aastagast juhatas kuuri ütõn abiliisiga koorist vällä kasanu Josingu Küllike. Kuur om pallo kittä saanu, näütüses timahava hainakuun saadi Walesis Llangollenis riikevaihõlidsõl festivaalil segäkuurõ sian 2. kotus.

Kammõrkoorin om parhilla 32 lauljat, mihi oodõtas manu. Huvilidsõ andku hindäst teedä dirigendile tel 5346 3437 vai kyllikejosing@gmail.com.

Kammõrkuur Helü.

PILT ERÄKOGOST

Kikka Karla nimelisel lõõdsapääväl tõmbsi lõõtsa nii noorõ ku vanõmba pillimängjä.

ANTSOVI RAIVO PILT

Lõõdsasuvõ lõpupido

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

20. põimukuu pääväl Valgjärvel peetü kolmas lõõtsapillipido pand lõõdsasuvõlõ helisevä punkti.

«Mul om hää miil, et mi kandin lätt lõõdsamängukultuur vägevähe edesi.» rõõmusf lõõdsapäävä kõrraldaja, Valgjärve valla kultuurijuht Luiga Anu. «Seol lõõdsapääväl pandsõmi rõhu väikeisi kapelle pääle ja noorõ mängjä saiva hinnäst näüdä.»

Luiga Anu kittõ esieranis kapelli Heino Tartes ja Noored Sõbrad. «Meil nõsõs vahtsõnõ lõõdsatäht – Tartese Heino poig Tõnis.» selet tä. «Tä om laulma kah nakanu ja nätä om, et Heino saa hindäle mäntliperijä.

Kapellin mängvä viil Aia Sirlil ja mi kandil juuriga kontrabassimängjä Pehu Maik.» Viil mängse lõõdsapääväl Musta perre kapell, Moisekat-

ziq, Häämiil (Vassila Kalle ja Roosiväli Raul), rahvalõõdsavõitja Semmi Kristin, Johanson Johanna jt. Rahva tõmmas käümä Hinrikusõ Henrik. Raudiku Sten mängse esitettü lõõdsapääväl, mille mustri om õkva Teppo pille perre tettü.

Päält lõõdsamängu kullõmisõ and Põlva lõõdsaklubi vällä ka timahavadsõ lõõdsapreemiä.

Tuu sai Eesti kõgõ pikemb lõõdsamängjä, Kauksi miis Järve Ants. Preemiä anti mi kandist peri lõõdsamängjale

lõõdsakultuuri edendämise iist. Preemiäraha panni kokku lõõdsapääväl külälise: piletit es olõ, egä pidolinõ pand kasti sändse rahatähe, nigu sai ja hääs arvas.

Õnnitlusõ saiva ka sünnü-päävälatsõ: kõgõ pikemb lõõdsanaanõ Pikä Tiina (Tiina Pikk) ja segätandsurühmä Reilender vidäjä Aia Hele.

Sügüse (13.11.) tulõva lõõdsamängjä jälki Valgjärve valda kokko, Kikka Karla mälestüspäivä pidämä.

Vanavanõmbidõ päiv sapikidõga

Eesti suurõtiimusõum pidä 10. süküskuu pääväl vanavanõmbidõ päivä, timahava om tuu pühendet sapikidõ suguseldsi massinilõ.

Muusõum and teedä, et pito pectäs 50. aasta juubilõit pidävä edimäse «seebikarbi» (ZAZ-966) avvus, a är ei unõhtõda ka inne tuud vällä lastut «muhku». Suurõtiimusõum kuts kõiki sapakaumanikke sapakidõ suursõidulõ – ku massin vähägi liigus ja paprõ sõita lubasõ, sis olõti Varbusõlõ oodõdu.

Päält tuu kõrraldõdas suur sapakidõ vällänäütüs, tetäs lustikkõ võistluisi ja saa meisterdä kah. Esieranis illos om pitto tulla hindä perre kolmõ vai inämbä põlvkunnaga ütõnkuun. Teedüst saa Tootsi Kristo käest tel 514 3848 vai Kristo.Toots@mnt.ee.

UL

Sapik.

WIKIPEEDIA PILT

Nipimeistrist Urvastõ valla lumbikaibja luba sai otsa

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Põimukuu 30. pääväl sai otsa keskkunnaammõdi välilä antu luba, millega ettevõtja Palmi Aigar võisõ Urvastõ vallan Ruhingu külän Ruusamäel lumbikaibmisõ sildi all vällä kaivõtu ruusa minemä vitä ja maaha müvä.

Seo suvi pitsif Palm keskkunnaammõdi luast viimäst: timä ettevõtõ massina vuursõ ruusaga mitmõlõ poolõ: OÜ Palmeks võitõ timahava nii Urvastõ ku Võro valla ruusateie kõrdategemise hankõ ja chif ka RMK teid.

Vahtsõlõ lupa ei olõ Palm küsünü (29.08. saigus – UL). «Ku tuud siski küsümä tultas,

sis kimmähe huviga uurimi, kas lumbi omma chitõslua perre valmis saanu.» ütõf keskkunnaammõdi keskkunnaosakunna juht Kalle Rein. «Keskkunnaammõt arvas jo, et naidõ lumpõ chitõsprojekt ei piä vett, nigu ei piä vett nuu lumbi esiki.»

29.09.2015 kirot Uma Leht luu «Liiva- ja ruusaäri lumbi sildi all?» kon asatundja ütli, et mäc otsa saa-i kaiba lumpi kallo kasvatamisõs, ja man olf pilt, kon «lumbin» tsilkagi vett olõ-s.

Keskkunnaammõt kahtlust, et lumbi sildi all käu ruusaäri ajaminõ. Tuu om tulusambku ammõtligust kaivandusõst ruusa kaibminõ: lumpi kaibõn olõ-i vaia tetä ei keskkunnauringut egä keskkunnamõo hindamist. Tii-chitõse ettevõtõ

nimetäse säänest toimõndamist ebaausas konkurentsist.

Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium soovif Urvastõ vallal Palmi Aigarilõ vällä antu chitõsluba tühäs tunnista, selle et om põhjust arvada, et lumpi tuust kaibmisõst ei tulõ.

Urvastõ vald tuud es tii ja es nõvva ka ruusateie kõrdategemise riigihanken, et ruus olku peri õnnõ ammõtligust karjäärist.

Keskkunnaministeerium kuts ütõs tuud tegemä: 5.01.2016 tiaf ministeerium, et ebaausa konkurentsist takistamisõs om edespite RMK ja suurõtiimusõdi riigihankõ tingimüisin kirän, et tii-chitõse ruus piät peri olõma õnnõ ammõtligust karjäärist. Tuud tingimüst kaaldva ka tõsõ

suurõ riigiettevõtõ.

Urvastõ vald «võitõs» umbõs 10 000 eurot: nii pallo olf OÜ Palmeks tii-chitõse pakminõ järgmädses pakjast odavamb.

Urvastõ valla kommõntaar, valla nõudmisõ perre sõnasõnalt: «Urvaste vald ei ole Aigar Palmile tiikide kaevamiseks ehitõsluba tühistanud, kuna selleks pole juriidilist alust. Ehitõsseedustiku § 46 määratleb täpselt, millistel tingimustel pädev asutus ehitõsloa kehtetõks tunnistab ning tänasel päeval ükski nendest tingimustest ei kohaldu.

Urvaste vald ei ole määratlenud riigihankes nr 175416 üheks võimalikuks tingimuseks ametliku karjääri olemasolu nõuet mitmel põhjusel. Meil ei ole seni olnud OÜ Palmeks'ile

ega ühelegi teisele varasemale sarnase töö teostajale etteheiteid materjali kvaliteedi osas, kirjeldatud nõue pole levinud teiste sarnaste tööde tellijate seas, puudub kohustus sellist nõuet rakendada ning Urvaste vald on kõikides oma hangetes võimalikult avatud, et oleks täidetud majanduslikult soodsaima tööde teostaja leidmise nõue.»

Vahtsõ maapõvvõsäädüse celnõu lupa keskkunnaammõtil mitte anda ruusa vällävidämise lupa, ku om põhjust arvada, et kaibmisõ tsiht om ruusaäri. Säädüis om Riigikogon tõsõl lugõmisõl.

«Üts geoluug käve küsümän, kuis Ruusamäe kinnistu pääle maavara uurimisõ lupa saa (edimäne samm ammõtligu kaivandusõ tegemise man – UL), a taotlust ei olõ viil tettü.» ütõf Kalle Rein.

Minevä suvi näkk Ruusamäe «lump» vällä sääne.

HARJU ÜLLE PILT

Hääd oppajat piät hoitma

Hää koolioppaja mõotas inemise ello iks väega pallo. Kitä seoniaoni umma matõmaatigaoppajat, kiä tekk matõmaatiga nii häste selges, et tuust om terve elo kassu tunda.

Hää oppaja mõist tasakaalu hoita. Nigu ütlesse opilasõ Põlva maakunna aasta klassijuhataja Villako Tiina kotsilõ: tä mõist mõtõlda tuu pääle, midä latsõ koolipingin tundva ja samal aol klassin kõrda hoita.

No eski hää oppaja ei saa imet tetä. Kulssi üte imä kurjustamist: lats joba mitu aastat vinne kiilt opnu, a iks viil ei kõnõlõ! Kiä süüdü – muidoki oppaja! Tuuga imä es rehkendä, et seoilmaigu kuuldki lats vinne kiilt õnnõ koolitunnin. Inglüse kiil press egäst mulgust sisse, meelega mõista, et tuu parõmbidõ selges saa.

Sändse kotussõ pääl piät koolijuhil jakkuma kimmäst miilt oppaja iist vällä astu: muido või olla, et hää oppaja lätt är tõistõ kuuli, kon tedä parõmbidõ hinnatas. No tuu tähendäs, et koolijuhi sõnal piät iks kaalu olõma ja tä piät olõma iinkujos nii opilaisilõ, oppajilõ ku latsivanõmbilõ.

Selle jäigi suu vällä, ku sai teedä, et üte mi kandi kooli direktoris om valitu kohtun varastamisõ iist süüdü mõistõtu inemine. Egä opilasõ või timä nimme Google.com päält otsi ja lukõ, ku pallo tä uma celmidse kooli takast pihta pandsõ ja midä tuu rahaga tekk.

Mi kõik olõmi inemise ja essümi. No sändsel essünül olõssi iks tark tõnõ ammõt vaili ja umavalitsusjuhil koolidirektri kotussõ pääle tõnõ inemine otsi.

HARJU ÜLLE, päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä
Toimõndusõ aadrõs: Liiva 21, 65609, Võro liin
E-post: info@umaleht.ee

Päätoimõndaja: Ülle Harju 78 222 21, 56 606 494
info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laiivi Org laiivi77@hotmail.ee
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster 56 213 177
mariko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VKKF. Trükjõ: AS Võro Täht
Lehe välläandmist tugõva:

Uma Leht Internetin: www.umaleht.ee
Olõ Uma Lehe sõbõr:
www.facebook.com/umaleht

Anti ja hüürläseviu
(Naisist ja hüürläisist kõnõlõmada)

Minevä nädäli helisõ mullõ mu EPA kursaveli ja küsse: kas om olõman sääne kull nigu hüürläseviu. Ma kiti perrä: mille ei, tuu om jo jahimehe käsiraamatun sisen ja kangõst kaitsõ all. Kursaveli (Anti) es olõ tedä säält löüdnü. Mul tegüsi asja vasta huvi ja kai mõlõmba raamat läbi. Vanan tõtõstõ es olõ, vahtsõst loi ma sis Antilõ ette:

a) nimi om täl Pernis apivorus, eesti keeli mu meeles mesiläseõgija;

b) värm om tummõpruunist nika ku valgõni;

c) Eestin ollõv 900–1300 paari haudman (mu arust tuud nii väega veidü ei olõki, kuigi raamat ütäl, et om veidü. Norran ei ollõv ütõgei);

d) juuni algusõs munõs kats munna, mitte inämb;

e) vainlasõ ollõv: kaljukodas, kanakull, rabapistik, kassikakk, kivinugis ja pesukaru. Nii et peaaigu nuusama kiä kotun kannu murdva.

Asja imelik puul ollõ tuu, et Anti ollõ edimält haardnu püssä, et kull om tullu kannu murdva. Ma olli tedä õnnõs mitu kõrda manitsõnu, et egä kull kannu ei murra.

Nii sis ollõgi Anti nakanu pikksilmäga uurma, et tuu kull sabitsõs maan nigu kana ja kakk maa seest hüürläisi vällä.

Nii asi arõni, et nuur (varsti 70) naturalist ollõ puul pääväkeist läbi pikksilmätoru urnu hüürläseviu lavvakombiid ja lugõnu timä

sua täisi. Perän, ku viu minemä linnas, võtnu kirvõ ja nakanu koo juuri purus raguma, et viu saanu söõgile parembalõ manu.

Sis ollõ tullu säält pesäst säidse vaprat ja pandnu Antilõ õkvalt näku. Sääne asi tälle muiduki es miildü ja vallus ollõ kah, nii et mehitiidõ näovõrõ pähä ja leeklambist tuli pesä pääle.

Silmä muiduki paistiva kinni ja tõnõ päiv lätõ kangõ miis poodi manu sosku perrä, et kompressi tetä vai nii.

Poodi man, teedäki, ollõ naise nigu alati ja noidõ tõlgõndus asja kotsilõ ollõ sääne, et

PULGA JAAN, talu- ja luudusõmiis

näet, naanõ kuuli täl är ja nüüd juu nii hirmsalõ, et silmäki joba kinni paistõnu.

Et ilma naisilda lätt õks elu hukka. Pini hand sai kergitedüs.

Jah, Antil Anti õigus (maamanniku uma), naisil naise õigus, aga hüürläseviu tullõ

kah umma õigust nõudma. Et mille Anti timä sahvri tühäs tekk, täl ollõ arvõstõ nädäli ao söõgiga.

Lätõ kui lätõ, aga Anti om nüüt hüürläseviuga suur sõbõr.

Loodami, et viu lööd varsti mõnõ vahtõ hüürläsepesä ja söõgipudust täl timahava pellädä ei olõ.

Kohes sis hüürläisi õigus jäi? Ma pea näide kaitõsõs nimmama, et ega nimä asjanda joht nõklama ei tulõ.

Vot tuu õigusõga om viil, et kui ütõ liiki tegünes ülearu pallo, sis kutsutas tuud asja ökokatas-troofis. Ja ökokatas-troofis om nigu sõasaisukõrd: kõik õigusõ kaotasõ kehtivusõ. Hüürläisiga timahava õkvalt nii omgi.

Inemise ka vahel kurtva, et ei olõ õigust ilman...

SELLISE URMASÕ PILT

Hüürläseviu (mõnõl puul ütõlädäs ka vasklasõviu vai miiviu) lindaman.

Kirä

Kiri saada aadrõssil Liiva 21, Võro liin 65609 Uma Leht vai info@umaleht.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja näid lühendä. Kirä iist hono-rari ei masta.

Är tapku hüürläisi!

Ma lugõsi Umast Lehest kiro-tust hüürläisist ja seletä, kuis ma kaidas umma aida rästide ja hüürläisi iist.

Ma võta katteloori, kõüdä külgipte kokko, et saasi nii suur ku vaia. Panõ pääle kirsele, murõlitele ja kõgõlõ, midä hüürläse ründäse. Kõuda tüve ümber kokko ja ku vaia marju korada, tii mõnõ sõlmõ vällä ja peräst kõüdä jälle kinni. Ei saa ütõski hüürläne ega paskräs-täs marju kätte.

Ku mafa otsah, sõlmi vällä ja om hää panda luur kevjäe tomatide ja kurkõ pääle.

Maasikitega tii niisama. Ku lagja luur, laota pääle, veere pääle panõ mõnõ puuhalo. Kerge vällä võtta, ku vajja marju korada vai kitsku.

Ubiniit om nii pallo, et las söõvä mõnõ. A ku häid marju saia ei olõ, ega nä sis pessä kah ei tii. Ma ei tiiä umah aiah ütõgei hüürläsepesä.

Pallo noid aiavilju õks om, et loori osta ei jõvva. 10 aastat pidä vasta.

Mullõ koolih opati, et hüürläne om ainumanõ putukas, kes süü ubina röõvikit. Nii et ku tahat, et ubina ei olõsi vaklu täüs, är tapku hüürläisi.

PRESSI HELI

Vana pilt kõnõlõs

Kallis pill

Võromaal Misson suvitano kontrabassimiiis Juht Ludvig (1894 Väägvere – 1957 USA, Boston) jäi 80 aastat tagasi aokirändüsele silmä tuuga, et ostõ hindäle väärt kontrabassi – 3000 dollari ehk umbõs 11 000 tuuaigõ Eesti krooni (umbõs 36 600 eurot) iist.

Tuust kirof aoleht Elu (8.07.1936). Kontrabassi mõi pillimehele ütõ Ingliismaa lord. Pilli ollõ tennü Itaalia Cremona meistri Francesco Rugger (1645–1700).

Elu kirof, et ku Luht sai mitusada aastat vanna pilli pruuvi, ollõ tä olnu väega herevällä. Tä ellõ suurõ osa aast USA ja ollõ saanu säält mitund hääd kontrabassi mängi. Tekkõ suuv hindäle kah kõrralik pill saia.

Kõgõpäält tahtõ tä laskõ pilli Eesti riigil är osta, hindäle saia õnnõ tuu pruukmisõ õigusõ. Eesti riik es ihna rahha vällä kävvü ja Juht ostõ pilli esi är. Tsipa ao peräst hinnati pilli väärtuses 25 000 dollarit.

Ku Juht Võromaal puhkaman käve, sis sai ka mi kandi rahvas hääd kontrabassimängu kullõlda. Võromaa muusõumin om kats timä kontõrdi kavalehte. Edimäne ollõ aastal 1927 timä solistitegevüse 10. aastapävä puhul (kae pilti), klavõrit mängse Võro oppajidõ

seminäri muusigaoppaja Laja Piitre. Tõnõ kontõrt ollõ aastal 1935 ja tuu ollõ ka sis ainukõnõ kontõrt Eestin.

Kuulsal kontrabassimängijäl ollõ Eesti riigile kats suuvi: et Eestihite jõudnu nii timä põrm ku kontrabass. Edimäne suuv lätõ täüde aastal 1994, a tõnõ jäi täüt-

mädä. Ludvigi lesk paksõ pilli Eesti riigile 10 000 dollari iist, a es saa eski vastust. Pilli ostõ är kontrabassikunstinik John Matthews ja aastal 1995 hinnati tuu väärtuses 300 000 dollarit.

RUUSMAA ARTHUR, Vana-Võromaa muusõummõ päävarahoitja

PILT OM PERI VANA-VÕROMAA KULTUURIKUA MUUSÕUMIST

Misson suvitano Juht Ludvig kontrabassiga.

Illus jutt, sant kaup

Tõnõkõrd loet lehist, et otsitas kedägi vanainemist avitama vai ka suurõmbat majapedä-mist kõrran hoitma. Pakutas, et sääne tüüline või säälsaman ellä ja prii üllepädämine andas taalõ kah.

Olõ õks märgutanu, kost külh löüdäs põra säändseid inemisi, kiä niimuudu tõsõ manu elämä lätvä ja omma nõun kõkkõ tegemä, miä tüüandja käsk, 24/7, nigu nüüd moodun üldä.

Mõnikõrd omma majapedä-misega hätta jäänüil vääga suurõ plaani, kuis talu ja sisse-tulõk alalõ jääs, ku esi enämb ei jõvva ja uma latsõ asjast huvitõ ei olõ.

Keväjelt ollõ Maalchen lugu, kuis tragi naanõ, kel hulga eläjeid, aga tervüs viimatsel aol hõel, pedä plaani võtta tallu sääne virk inemine vai nuur perekond, kiä kõik tüü ärä tege, medä tä esi enämb ei jõvva. Ja ku häste läbi saias, and proua tüüperle umaette maja, konh külh edimält peris meheste remonti tulõ tetä.

Prii üllepädämine om muiduki tüülisile plaanin anda ja ku kõik häste lätt ja nä pernasõlõ meelet perrä omma, sis raha kah...

Tullõ sääne tunnõ, et talupernanõ om pallu säändseid romaanonõ lugõnu, konh saa aasta tagutsõst Eestimaast kirutõ.

Kost ta lööd prac-gutsõl aol purupalla inemise, kiä omma nõun võõra man tüüd rabama egäs juhuse – et vast saat raha kah ja konagi koguni uma maja, ku häste läbi saat!?

Muiduki või tuust kaubast asja saia, ku nuu tulija pernasõga kõik paprõ pääle ja säädüse järgi kirja

pandva, kona ja ku pallo tüü iist mastas, ku pallo tuu ärä kinki lubatu maja remõnt masma lätt ja kona katusõalunõ remõntjaidõ umas saa.

Aga arvada om, et säänest plaani nakasõ pelgämä ja maha tegemä pernasõ latsõ ja kõgõst tuust asast tulõ ennegi suur tüü.

Säändseid jantõ om kõrvalt nättü mitmaid. Lätt nuur pere mõnõlõ vanainemisele hääst söämeest appi, nakas taalõ miildümä, kuts naid hendä manu elämä vai lupa maja peränduses...

...ja sis, ku tervüs peris hõel ja majapedämist õigõdõ enämb ei olõki, tulõva sugulasõ appi ja kõrraldasõ nuu asä nii ärä, et abilitsil om parõmb kauõdõ hoita, ku pahandust ei taha.

Lakõ taiva ala ei olõ avitaja külh jäänü, enämbüisi om lüüdü naardõn käega – tüü olla ju ahvist inemise tennü!

NÕLVAKU KAIE, Mehkamaalt peri

Noorõn olõmi mehiga ka suladõ, tegelikult poolõteräke-se ammatit pruuvnu, ku liinan ollõ väikene korter ja viil vähämb aiamaa.

Üts vanaproua, kel uhkõ maja ja suur aid, pandõ lehte kuulutusõ, et ots aialõ huuldajat.

Saimi nuu kolm aastat, ku kõkkõ õkva nii teimi, nigu proua käsk, vääga häste läbi.

Sügüse jaeti meile pea kõik ubina, kreegi ja ploomi, ütõst tükust kutsuti kohvi juuma ja muiduki es jää tulõmalda ka tuu jutt, et koligõ timä manu elämä...

Nii pallo õks tuul aol mõistust ollõ, et nõun es olõ. Liinast sai suurõmba korteri peräst ärä tultus.

Aga tuu uhkõ maja henele saamisõ peräst lätõ varsti valla sääne jant, millest puul ilma teedä sai!

Hallõ om tuud üldä külh, aga ku hendäl enämb tervüst ei olõ ja uma latsõ appi ei saa tulla, om targõmb suur majapedämine kokku tõmmada, ku ei taha maid jaka sääntse tüürahvaga, kel mõtõ ainult õllõ poolõ liigus ja jõud kah joba tuusama podõliikaala kaudu ärä lannü...

Sannamchi ja poolõteräkeisi aig om läbi.

Hää oppaja om süämega oppaja

Opp esi ja oppas latsilõ

Villako Tiina (kuralt puult edimäne) uma klassiga.

PILT ERÄKOGOST

Nigu suurõ perre imä

SÄINASTI ENE

Põlva maakunna aasta klassijuhatajas valiti Põlva ütsgümnaasiumi saksa keele oppaja ja 8. klassi juhataja Villako Tiina (45).

«Tulõ jää esihindäs ja olla nigu suurõ perre imä,» märgot Tiina tuu kotsilõ, kuis olla hää klassijuhataja. «Hinnäst pääle pressi ei tohe, tulõ panda latsõ ütten mõtlõma, pitä läbikõnõlõmiisi ja leüdä paras välläpäsẽmine. Tähtsä om avvustaminõ ja kõnõlõminõ mõlõmbalt puult.»

Tiinalõ om miilde jäänu, kuis nä teivä uma klassi latsiga videot «Tubakavastanõ reklaam». Tuuga võeti ossa Mikitämäe kooli filmikonkursist ja saadi kaejido avvohind.

Keväjä viimätsen klassijuhatajatunnin teivä latsõ Tiinalõ uutmalda ettepanõgi suvõl ka kokko saia ja nii käevvä nä hainakuul katõpäävatsel rattamatkal.

Tiina hindä kats last omma tuuga harinu, et imäl om näile liss viil pallo latsi. Sakõhe omma nä imä klasõsiga välläõitõl ütten käünü. «Vanõmbas saiõn olõ opnu parõmbilõ aigu säädmä ja harilikult ma nädälivaihõs tüüd kodo ütten ei tuu,» selet

Tiina. «Puulpäiv ja pühapäiv jääse iks mehe ja latsiga üttenõlmisõs.»

Tiina hinda ello om kah mõotanu keskkooliaignõ klassijuhataja, kuulsa saksa keele oppaja Landsbergi Silva. Timä kutsõ Tiina õkva päält keskkooli tüüle. Nii pidi Tiina tüü kõrvalt kavvõltopmisõga ülikoolin käümä.

Tõsõs suurõs iinkujos olõ Tiinalõ vanauno naanõ Dagmar, kiä olõ pikkä aigu Urvastõ kihlkunnan Kraavi kooli oppaja ja juhataja. «Mäletä, et jo viiendän klassin kiroti kirändi, et taha oppajas saia,» kõnõlõ Tiina. «Edimält miildü mullõ eesti kiil. Perän mõtli käsitüü pääle, a et päälina opma es taha minnä, sõs jäi ülikool ja saksa kiil.»

Tiina om iks umalõ koolilõ ja ammõtilõ kimmäs jäänu. «Oppaja ammõt om kõik aig rassõ olnu, a tuu iist põnnõv,» arvõs Tiina. «Ütski tüüpäiv olõ-i täpsele säänesama. Pallo saa inemiisiga läbi kävvü ja esi mano oppi.»

Pääle egäpäävõdse koolitüü om Tiina olnu Põlva ütsgümnaasiumin klassijuhatajido ainõsektiiooni esimis ja vahtõs Põlva Koolin nakkas juhtma võõrkiili ainõütisüst.

Mitmõl aastal om Tiina olnu kooli tervüsennõvokogon ja pruuv ka esi pallo värskin õhun liiku.

«Vastakaalus päega tüütõmisele om hää hinnäst liiguta. Suvõl ujo, sõida rattaga, kõnni ümbre Põlva järve, talvõl käü Pilatõse trennin ja egäl nädälilõpul sanna,» kõnõlõ Tiina. «Elä uman majan ja aid võtt keväjäst sügüseni peris suurõ tükü mu vabast aost.»

SÄINASTI ENE PILT

Villako Tiina.

Opilasõ üttese Villako Tiina kotsilõ:

Lutsari Merit: Mu klassijuhataja om õkva selle hää klassijuhataja, et tä om lahkõ ja rõõmsa ja tä om hää empaatiavõimõ. Tä mõist mõtõlda tuu pääle, midä mi säääl pingin tunnõmi, ja hoit klassin kõrda. Tä om aktiivõ. Tä om väega usaldusväämõ.

Kooskora Kristin: Mi olõmi käünü pallo ekskursioonõl ja tennü pallo klassiõdagit. Tä om sõbralik, lahkõ ja ku om määnegi hädä, sõs lewvami kõgõ ütõdse välläpäsẽmise.

Semmi Kristin: Tä om usaldusväärne ja lahkõ, hoolitõsõs mi klassi iist väega pallo.

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Võro liina Päkäpiku latsiaia võro keelepesärühmä oppaja Saarnits Helen (38) paistus vällä ku teküs opja – opsõ kondiitrist oppajas ja no opp huuga edesi.

«Taha kultuuri ja juuri edesi viiä,» selet Helen tuud, mille naas latsiaiarühmän võrokeelist oppust iist võtma. Et tuud häste tetä, opp tä esi kõgõ mano.

«Mullõ miildüse kõgõ inämb perimõskultuuri oppusõ, midä kõrraldas Võro instituudi keelepesäosakund,» selet Helen, kellel lätt latsiaian kuvvõs aasta. «Näütõses savvusanna-oppus. Ma es olõ seoniaoni naisikafaga sanna käünü. Päält tuud olõ tunnõ, et ei olõ elu seen nii kavva sanna olnu ja nii puhtana vällä tulnu! Üts keelepesärühm om joba vanna kombidõ perrä sannankäümise oppust saanu. Ku mi rühmä latsõ tsipa suurõmbas kasusõ, vast kõrraldami näile kah.»

Päkäpiku latsiaia Himpli rühmän aias egä tõsõpäiv kõiki asjo uman keelen. Egä nätlõ om võro keele pääväl uma teema: märdipäävä aigu kõnõldas santmisõst, munapühhi aigu tuu ao kombist, tetäs vana ao mängõ ja laultas rahvalaulõ.

«Et meil om poiskõisi rühm (15 poissi, 5 tütlõlast), sis tulõ tetä sändsit elävit mängõ – poiskõsõ jo paigal ei püsü,» muheli Helen.

Mõistminõ nakkas pääle kullõmisõst

Keelepesälatsõ pruuvva sõnno võro keelen perrä üteldä. «Nä omma siski rohkõmb kullõja,» ütõl Helen. Tä esi sai kah võro keele niimuudu selges, et kullõf vanaimä juttu.

Vanaimäst om Helenil mee- len ka ütõ lustlik lugu. «Kadunu vanaimä olõ Mehkamaalt peri ja ku ma tsilõkõnõ lats olli, lätsimi bussipiätüste bussi uutmä,» kõnõlõ tä. «Ma küsse iks mitu kõrda, et no kuna tuu buss tulõ, no kuna umõtõ tulõ. Sis vanaimä küsse: kas sa kõivusõira tahat? Ma tiidse, et sõir om juustu muudu asi, ja ütli: taha iks! Kõik naasõ naksi

bussipiätõsen naarma. Tuud luku ma iks kõnõlõ, nii et mu rühmä latsõ tiidvä, et ei tasu kõivusõira tahta (kõivusõir = viits – UL).»

Käänõline tüütii

«Opsõ kõgõpäält Tartõn kondiitris, a taa tüü olõ rassõ,» jutõl Helen. «Jäi last uutmä ja perän lätsi hoobis rõivit umblõma. Sis tulõ masu pääle ja tüü kattõ är. Käve töötukassan ja karjäärinõvvuandja man. Pruuvõsõ latsõhoitõmiskoolitust.»

Sis sai Helen kodoliina tüüle – Päkäpiku oppaja abis. «Ma olõ esi seon latsiaian käünü ja mukka naksi tüüle nuusama oppaja, kes minno opsiva,» muheli tä.

Tüü miildü ja Helen läts Ta- na ülikooli Rakvere kolledžihe latsiaiaoppajas opma. «Kavva

aigu es olõ midägi opnu ja kerge es olõ,» tunnist tä.

Koolilõputüü jaos uursõ Helen võro keelepesäoppust latsiaidun. «Mis vällä tulõ: oppaja omma suurõlt jaolt vanõmban iän ja muusiga- oppaja ei taha taa ette- võtmisõga väega ütten tulla,» kõnõlõ tä. «Nä taha ei arru saia, et ku nä eski kiil ei kõnõlõ, sis mi ummi tandsõ ja laulõ saava iks edesi anda.»

Helen esi om tahtmisõ väke täüs ja päält umakultuuri huvitas tedä inglüse kiil. Tuud opp tä Reederi Ulvi man Võro kiilikoolin.

«Opmisõ man om iks väega tähtsä, et kodudsõ sinnu toetanu,» ütõl Helen. «Eski ku latsi nii pallu ei olõ, iks tunnõt, et kodu ja perre jaos jääs veidü aigu.»

Saarnits Helen.

HARJU ÜLLE PILT

Võro maakunna kooli saava kingis kooliasjo täüs kasti

SÄINASTI ENE

1. septembril kink Saagu Valgus Võro häätegemise keskus egäle Võro maakunna koolilõ kastitävve kooliasjo. Nii ei sekä puudu ollõv tüüriist latsil koolitunnin opmist.

«Kastin omma kõgõ harilikumba aä, midä egä päiv koolin vaia lätt: vihu, pleiädsi, juunlavva, tsirkli ja malli,» ütõl ettevõtõmisõ vidäjä, MTÜ Hoiame Valgust ütõ juht Haljendi Piret. Tä pakk, et tuu kast võissi olla oppajido tarõn ja ku latsõl om midägi puudu, saa sääält õkva otsi.

«Ku aä õkva latsilõ hindäle anda, sõs nä tüküse noid är kaotama inne, ku kuuli jõudva,» tiidse Piret hindä kogõmusõst. Täl om hindäl kolm poiga ja tä tiid, kuis näil kooliasjo kõik aig puudu om.

Kasti pääl om keskusõ nummõr ja ku kast tühäs saa, sõs või kuul tälle teedä anda ja saa sinnä asjo mano osta.

«Vast ei tulõ tuud hätä, et latsõ nakkasõgi, kats kätt karmanin, kuuli käümä, ku tiidvä, et Saagu Valgusõ hädäabi kast olõman om,» arvas Piret. Kingikastõ tegemises kořas Saagu Valgus rahha nii uma poodi müügist ku laatu pääl õnnõloosiga.

Puut om näil Võro poli- kliinigu edimädsõ kõrra pääl, kohe hää nemise koton üle jäänu kõrralikku kraami toova. Kel api vaia, s a a v a sääält sis odavalõ osta.

Peris ilma iist antas asjo harva: «Ku ilma saa, sõs võetas ka noid asjo, midä periselt vaia ei olõ,»

tiid Piret nemise mõttõvviest kõnõlda.

Sändse kasti saava kingis 20 Võromaa kuuli. HARJU ÜLLE PILT

Massulda saa õnnõ sõs, ku inemisõl om täpsele teedä, mis täl õkva puudu om, ja sotsiaaltütõtjä kinnitäs, et tuud inemist om tõtõst vaia avita.

Poodist ja laatu päält saad raha lätt latsi ja periride avitamisõs. Näütõses inne kooliasjo ostmist kõrrald keskus tervüseviaga latsilõ ja tõisilõ tahtjilõ sõidu latsi teemaparki.

Tüüd tetäs keskusõn õnnõ priiahtlõgult, mitte palga iist. «Priiahtlikkõ avitajit om keskusõst sato läbi käünü, a om ütõsjaõ inemiisi, kellele või

kõgõ kõlista, ku api vaia om,» kõnõlõ Piret.

Üts nuurmiis lubasi avita kodolehe tegemiseõga. Sõs saava nemise ka teedüst parõmbalõ kätte: et keskus uut latsi mängutarrõ ja ilõsan tarõn lubatas massulda häid oppuisi ja muid ettevõtõmiisi kõrralda.

Pia tulõ jäl jõulupakkõ tegemise aig. Minevaasta ostiva inemise hää meelega latsilõ kingitüisi ja timahava kõrraldas keskus tuu vahtõst.

Lõpõtõsõs ütõl Piret, et häätegemisen es pidänu olõma konkurents. Kõik häätegitjä võinu sälä kokko panda, et saia kimmäs häätegemise võrk.

Tegijil juhtu joba vanastõgi

KRULLI FRANZ
Parksepä keskkool

Esä kõnõl ummamuudu luu, mis juhtu nõuka-aigu. Üts süküs käve kolhoo-sin jälki kipõ viläkoristus. Kombaini vurasiva põllu pääl ja hulk veomassinit käve nondõ alt villä är kui-vatilõ vidämän.

Ka üts noorõmbapuulnõ sohvõr Kusti olf uma veomassinaga joba mitmõndat tsõõri tegemän.

Olf tõsõl üts vanõmp massinaloks, miä tahtsõ kõik aig putitamist. Kiä sõs noorõlõ mehele vahtsõ massina and. Vahtsõ massina anti vannu juhtõ kätte, kiä olliva cesrindliku tütegiä.

Lõuna paiku panti tüü saisma ja sohvitõlõ tuudi vana UVAZiga (nõuka-aig-nõ džiip) majandi sööklast mannõrgidõga süük põllu pääle – olõ es kipõl tüüaol aigu tüüliisi sööklalõ vitä.

Tulli kõik kombainõri ja autojuhi kokko kihä-kinnitüst võtma. No sai ka umavaihel juttu aia. Kiteti vai laidõti tehnikat. Kõnõl-di maast ja ilmast vai lõõbiti niisama.

Ku nüüt kõrras üts vaikusõhetk tullf, otsust ka Kusti, kiä siiäni vakka olf olnu, umma murõt kurta.

«Ei tiä, mis hädä mul taa

KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

massinaga jälki om? Mootorin vesi tüküs väega lämmäs minemä. Ei mõista inämp, kõkkõ om proovitu,» vinüf Kusti umma juttu.

Üts vanõmp kombainõr nõstsõ nõna kausi kotsilt, kai Kusti massina poolõ ja põruf tälle õkva: «Kos tä sul sõs mootorit jahutas, ku su autul omma nii pikä porilapadi.» Kiäki es ütlev tuu pääle midägi. Muiaassiva niisama ja rehksivä käega.

Ku kõtu täüs, minti ummi massinidõ manu ja tüü käve

tävve ravvaga edesi. Kusti vinüf kah uma rüsäga õdakuni vällä. Tõsi külh, jätse mõnõ tsõõri vaihõlõ ja putif massina kallal.

Õdaku inne pümmes minekit tulliva mehe viil ummi massinidõga põllu viirde kokku. Olli tõsõ peris väsunü ja ega pikkä juttu inämp es acta.

Kusti tullf uma murrõga vahtsõst vällä: «No lõiksi noid lapatsit kõrrast lühembäs, a ei midägi. Mootor õks pallõ kuum, ei jahuta maha.»

Mehe kaiva ütstõsõlõ otsa ja pürksõva naarma. Väsumine nigu peoga pühit. Usu es kiäki lõuna aigu, et Kusti nalla tõsitõlõ võtt.

Vaenõ Kusti tollõga es päse. Säenestmuudu juttõ kogosi sovhoosiaastidõ joosul timä arvõlõ tõisigi ja noid kõnõldas seoniaoni.

Pääkangõlast hinnäst naa juhtumisõ väega es kõiguta. Sai tõnõ clun kõgõga toimõ ja kae, et jõudsõ noist jutu-miihist rohkõmpki.

Tuulõlohe

Eelmidisel süvõl mängse ma uma väiku sõsara Gemmaga välän. Olf sääne suurõ tuulõga ilm ja ma tahtsõ tuulõlohet lindama panda. Esä olf tuu mullõ sünnüpäävas kinknü.

Ma es olõ tuulõlohet kunagi linnutanu ja tuuperäst kutsõ vanaimä ja vanaesä oppama.

Kül tuu lohe tekä õhun egäsugutsit nalakit siksakkõ.

Kõgõ rohkõmp miildüsi tuu Gemmalõ. Pia nakaš tä jonma, et taht esi tuulõlohet hoita. Ma külh ütli, et tuul om kõva ja lohet om rassõ hoita. A sis es jõvva ma tuud jonmist inämb kullõlda ja andsõgi tuulõlohe Gemma kätte.

Õkva tullf kõva tuulõhuug ja tõmmaš tuulõlohe Gemma käest vallalõ. Mi maja kõrval kasus korgõ vahtrapuu. Lohe käepide jäi puu latva kinni.

Olli väega kurb ja vihanõ. Iksõ ja ütli sõsaralõ, et ma ei olõ inämb timä sõbõr ja ummi asju tälle mängmises ei anna. Vanaimä püüdse kül trüüsti, et tuulõlohe saa jo vahtsõ osta. Es avita tuu sukugi.

Vanaesä om meil nupikas miis. Tä nakaš mõtlõma, kuis tuulõlohet kätte saia.

Vanaesä tõi vibu ja pandsõ noolõ külge nõõri: ku laskõ vibuga üle tuulõlohe nüür, sõs

saanu lohe alla tõmmada.

Kül olf pallõ pusimist. Nii müüdäminejä ku mi esi saimi kõvva naarda. Lõpus saigi vanaesä tuulõlohe kätte. Ma olli peris õnnõlik.

Vanaimä üteli, et egäst olukõrrast tulõ kuigi vällä päsedä. Vanaesä es ütlev mitte midägi, timä õnnõ tegutš. Mõlõmbil olf vast õigus.

MICHELSONI GERDA
Parksepä keskkool

Inne ull' ja perän ull'

Täämbä hummogu lasti sünnütüsmajast välälä. Vahtsõstsündünüid viias turvahällen ja üsän ussõst vällä, mul tullf esi jala ala võtta.

Ku ull' olf, sõs jummal and tõnõkõrd võimalusõ ümbre sündü. Nigu viko parandus, et sünnüt vahtsõst ja olõf terävambä mudsoga. Ku joppas.

Mul nii es lää: niisama ull', ku olli sisse tullõn, niisama ullilt vahi perrepatist vällä päsenült. Punnita silmi ja ei saa millestki arvo. Olf taad vaja? Mis edesi saa?

Mõtli hindäle pini võtta, et sõs tä vii minno hummogidõ vällä jalotama, värskit õhku ja nii edesi, a tullf lats. Kost tä tullf? Mu inne-sünnütüst-stress om kõrraga pääle-sünnütüst-stressis saanu.

Kae latsõlõ otsa ja ikk tullõ pääle. Häamelest latsõ peräst ja halõtsõst esihindä vasta. Timä ei olõ süüdü, et ma ull' olõ. Tävveste huulmalda om ütlev poliitigu röögätüse «kats miljonit cestläst» pääle last tegemä naada.

Maailm om nii küras länü, inämb ei olõ tan ilman võlur Ozi, väikeist nõida, muumitrollõ ja muud säenest pehmet värki. No om nõid Merkel, majanduskriis majanduskriisi otsan, Donald Trump, Euribor om pikembät aigu nullin... Kae, mis Süüriän sünnüs...

RUITLASÕ OLAVI,
värski esä

Hallõ om hindäst. Mul ei olõ viil keskiä-kriisigi olnu, ma ei olõ viil keskiälidse muudu rasva länü. Mul olf plaan maaha rahunõda, tervüsele halva süüki süümä naada, jäl telekat kaema oppi ja selges tetä, mis jalgpallin säenest om, miä inemiisi kõüt.

Jah, ma tahtsõ säenest ello elämä oppi, nigu mu vannudsõ eläse. Ammus ma sai liinapää käest ordõni. Inemiisile, kelle tüü om tettü, antas säänõsit. Mul olf plaan ülejäänü elo sohva pääl videldä ja no...

Jäl pampõrsi, lectri, sarlaki, tatt, briljantrohilidsõ täpi, mille pini ei olõ jänes, issi, mille kass põrmandut kraap, mille ja mille...

Ma olõ seo kõik joba kõrra läbi elänü. Miljon küsimüst, millele ma vastust anda ei mõista.

Edimält jätt lats sullõ tundõ, et olõf maailma kõgõ targõmb. Sõs kõrraga küsüs ütškõik kelle käest pääle su, ja sõs ku suurõmbas saa, kullõs su är, noogutas hallõlidsõlt pääd ja tege nii, kuis esi hääs arvas.

Minvä aasta nõstsõ mu vanõmb poig mu maast vallalõ ja irviv õnnõ, ku ma jalgu siputi ja maahapandmist nõudsõ. Ma sai vihatsõs ja lubasi hindäle otsan, Donald Trump, Euribor om pikembät aigu nullin... Kae, mis Süüriän sünnüs...

Tossu Tilda pajatusõ

Edimäne koolipäiv

Ku mõtlõma naada, om edimäne koolipäiv lühkü päiv, kon suurt midägi ei juhtu. A kuulimine om egälütel kül meelen. Nii ka mul, kes ma Suu kuuli lätsi. Tuu aig jääs väega kavvõlõ. Sääl majan olli ka latsiaian käünü.

Sibasimi sõsarakõsõga kooli poolõ, tõnõtõdõsõl kõvva käest kinni hoitõn. Imä astõ takan. Sälän olli meil imä ummõldu kleidi. Ündriguosa olf vereväst loosungirõivast, ülemäne jago kas kurõmafa- vai palogamustriga sistsist. Väiku tütrigu ku mafateräkese.

Aktus joba käve. Minno sõsaraga tõugati edimäste ritta,

kon olf pikk matal pink. Saina pääl olnu loosungi päält loi: ÖPPIDA, ÖPPIDA, ÖPPIDA! Tuu om ainumanõ asi, mis aktusõst meelen om.

Klassin läts lõbusambas. Oppaja Kõivu Natalie, ilosidõ pruumõ silmiga naanõ, opaš meile selges laulu päkätsist, kes elli mõtsa seen ja küdsi sääl saia. Saimi tutvvas aabitsaga ni uma klassi latsiga. Pallõ olli joba tutvva latsiaiaist.

Tunn sai läbi ja joosimi kambaga hoovi pääl latsiaia liivakasti. Ehitimi liivaliina ja tsungsõmi sinnä kraavõ. Es panõ tähelegi, kuis aig linnaš. Koton imä imehõ, et koolin nii kavva läts. Aimi nõna tähtsäle pistü ja ütlimi: «Koolist kergete ei päse!»

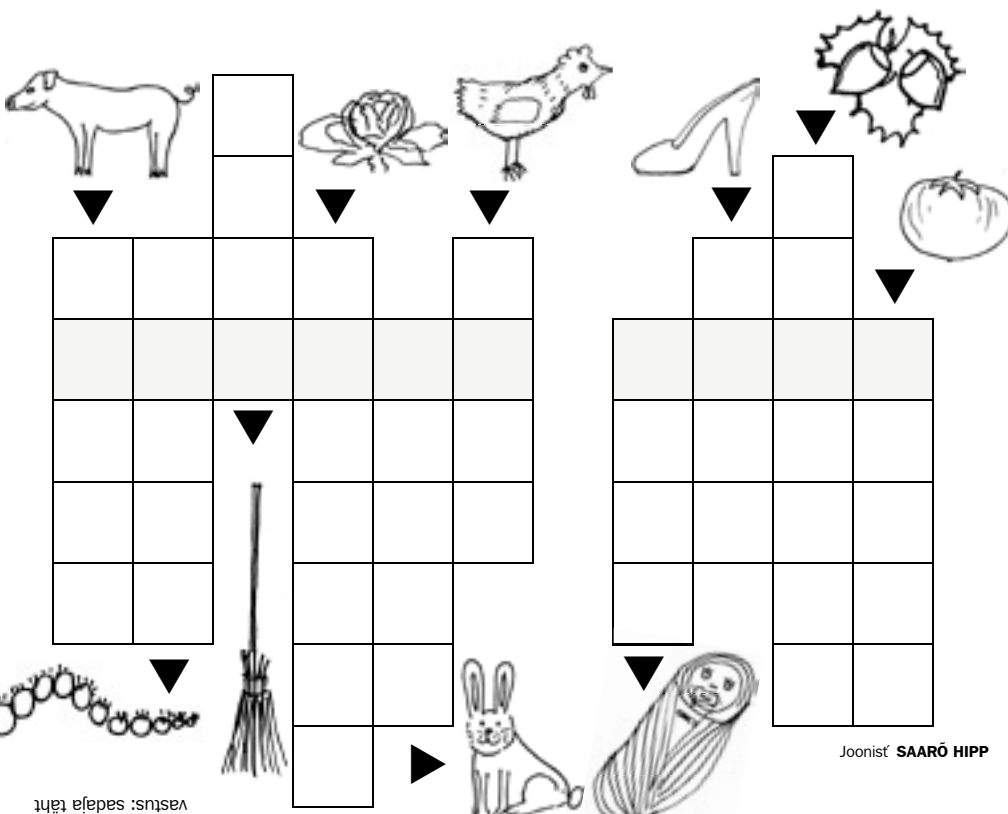
Latsilõ

Latsinuka toimõndaja:
Fastrõ Mariko,
tel 56 213 177

Latsinuka tugõja:
Eesti Kultuurkapitali
Võrumaa ekspertgrupp

Täüdü' är' ristsõna! Vastusõs saat teedä' ütlev asä, midä võit sügüse ütlevaivan sakõstõ nätä'.

vastus: sadelaja täht

Joonist' SAARÕ HIPPI

Kuuluda

Kuulutüsõ saatkõ
info@umaleht.ee
vai kõlistagõ
tel 78 22221

Telli Eesti lipu, mastivimpli ja lipu-masti e-poodist: www.lipuvabrik.ee.

Kaal kaos kimmähe – avitas kodo-ne tervüslik süümine. Tohtri kitvä hääs! Hinna nakkasõ pääle 6.90 €/kuu. Tulõ mano: www.erikorgu.ee.

Pühapäävä, 25.09 kellä 11–14
MIHKLILAAT JA KIRBUTURG
Savõrna küläkeskusõ platsi pääl

Müügikotus 3 eurot. Kirjapandminõ ildampa 24.09. tel 5343 9436 vai 5554 4592. Võistlus «Lillikimp valla sünnüpääväs» ja tõsõ tegemise nii latsilõ ku suurilõ. Teedüst saa www.valgjarve.ee päält.

Telli Uma Leht Võromaalt peri sõbralõ, tutvvalõ vai sugulasõlõ!

6 kuud – 6 €

12 kuud – 12 €

Vällämaalo: 39–42€

Telli saa tel 78 22 221 vai info@umaleht.ee

SULBI
Puulpäävä, 24.09. kell 10.00
Urvasõ kihikõnnan Sulbi külän

Oodõdu omma söõgi – ja käsitõõmelstri!

MIHKLILAAT

Õnnõluus - kohvitarõ - laadõoksjõn - hobõsõga
sõitminõ - näütemäng „PEEDILEHE LIISA“

Teedüs ja kirjapandminõ tel 5394 7889